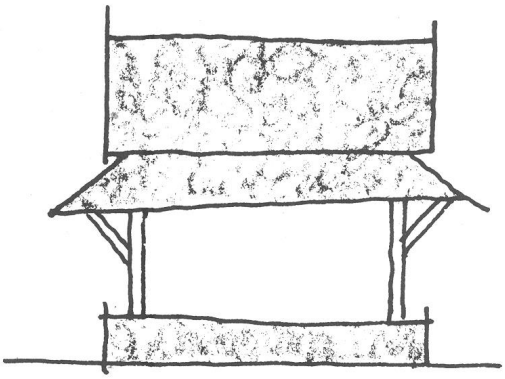
ที่ว่างในงานสถาปัตยกรรมไทย

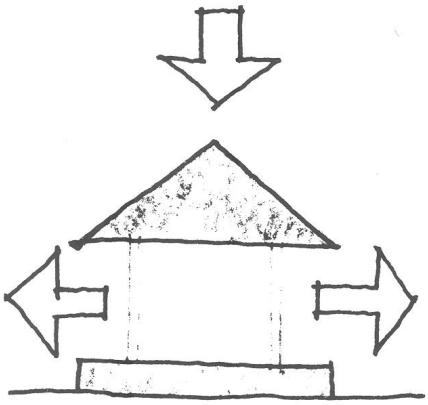
รศ. ฤทัย ใจจงรัก

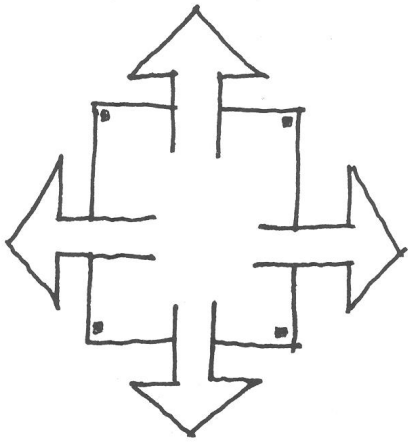
งานสถาปัตยกรรมทั่วไป เกิดจาก ชิ้นส่วนของอาคาร ได้แก่ พื้น, ผนัง, หลังคา ประกอบกันเข้าโดยหุ้มห่อที่ว่างโล่งทั่วไป ทำให้เกิดเป็นที่ว่างภายใน ที่ว่างภายนอก และที่ว่างตรงส่วนต่อ สำหรับสถาปัตยกรรมไทยเดิมก็เช่นเดียวกัน มีการจัดที่ว่างในลักษณะต่าง ๆ หลายรูปแบบ ตั้งแต่ ที่ว่างที่ถูกปิดล้อมทั้ง 6 ด้าน คือ ฝาผนัง 4 ด้าน พื้น หลังคา เช่น อาคารทรงโรงของพระอุโบสถสมัยอยุธยาตอนปลาย โดยมิได้มีพะไล ด้านหน้าเป็นตัวต่อเชื่อมที่ว่างภายนอก ซึ่งเป็นแบบลักษณะของ อาคารที่มีความเปลี่ยนแปลงโดยฉับพลัน ระหว่างที่ว่างภายใน และที่ว่างภายนอก ต่อมารู้จักเพิ่มเติมกันสาดด้านหน้า หรือ ระเบียงด้านหน้าขึ้นเพื่อลดอัตราการตัดกันอย่างกระทันหันของความรู้สึก และทำให้มีการต่อเชื่อม ระหว่างที่ว่างภายในและภายนอกได้ดียิ่งขึ้น อาคารบางชนิด เช่น หอไตร, พระอุโบสถ, วิหาร (ชนิดที่มีระเบียงรอบ) ก็เป็นอาคารซึ่งมีส่วนต่อเชื่อม เพื่อลดระดับความเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันของที่ว่างภายในและภายนอก อีกทั้งยังมีประโยชน์กันแดดส่อง ฝนสาดอีกด้วย

ประเทศไทยเป็นเมืองที่มีอากาศร้อน—ชื้น ชาวบ้านทั่วไปมีความรู้สึกอยากจะอยู่ในอาคารที่โปร่งลมพัดผ่านสะดวก จึงมีเฉพาะแต่พื้นกับหลังคา (อาจมีผนังโปร่งเป็นบางส่วน) ได้แก่ ศาลาพักร้อนริมทาง หอฉัน หอสวดมนต์ ศาลาการเปรียญ ฯลฯ ซึ่งก็ให้ผลกับทางร่างกายและจิตใจได้ดีมาก สายตาสามารถมองไปได้ไกล เราจึงมักจะเห็นอาคาร ศาลาโถงปลูกขึ้นมามาก

การใช้ที่ว่างโดยรอบของอาคาร หรือ รอบวัตถุภายใน ได้แก่ การตกแต่งภายใน ก็เป็นที่นิยมกันมาแต่โบราณ ตัวอย่างเช่น การตั้งพระพุทธรูปในพระอุโบสถ มักไม่นิยมชิดผนังโดยด้านหลังคงมีที่ว่างเหลือไว้บ้างเล็กน้อย (ประมาณ 2 ศอก–4 ศอก) หรือแม้การจัดตั้งเครื่องเรือนบางอย่าง เช่น ตั่ง ก็นิยมตั้งไว้ตรงกลาง โดยมีที่ว่างวิ่งรอบ ๆ ได้นำเอาตัวอย่างที่ว่างในงานสถาปัตยกรรมไทยบางส่วนมาแสดงไว้ให้ดูพอเป็นสังเขป ซึ่งหากค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจริง ๆ คงมีมากกว่านี้

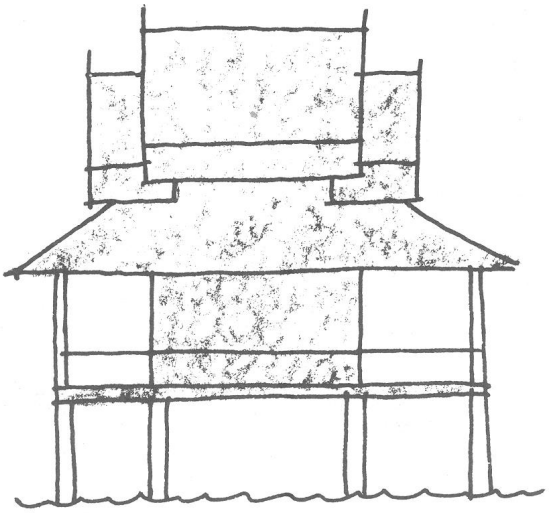
ผืนหลังคากคลง ที่ว่างตรงกลางไหลออก เช่น หอฉัน, หอสวดมนต์, ศาลาริมน้ำ, ศาลาโถง

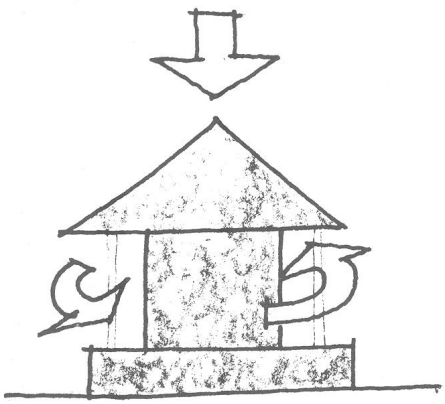

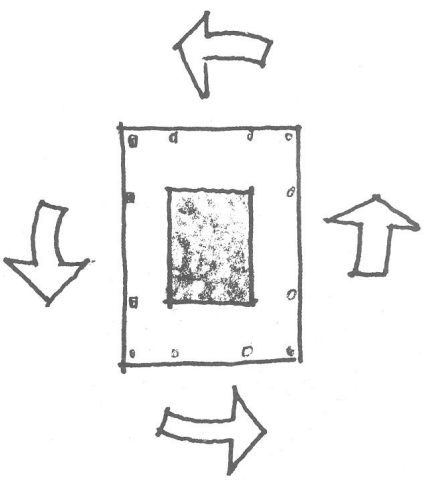
หอสวดมนต์

ศาลาโถง

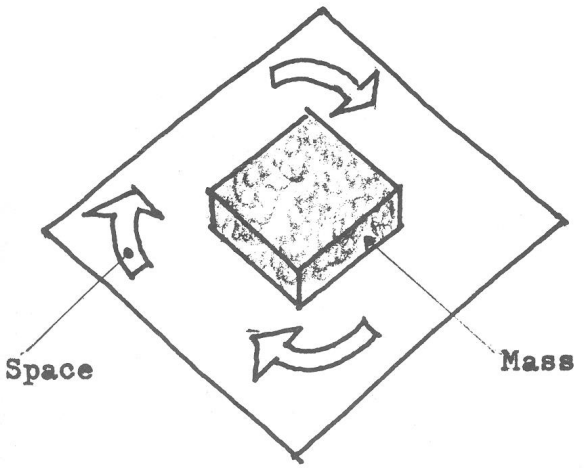

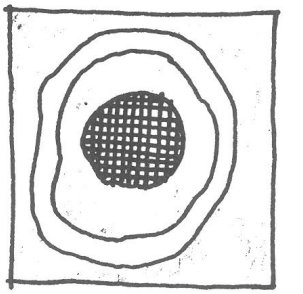

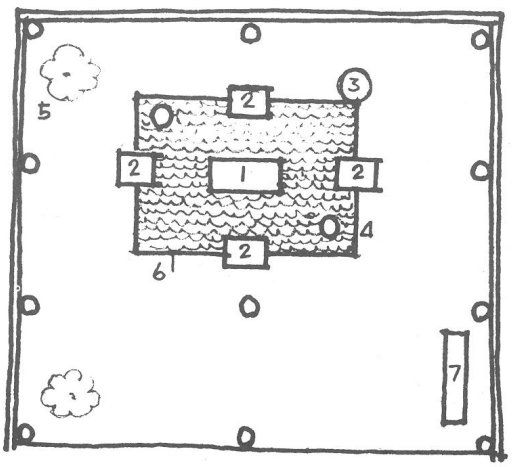
ผืนหลังคากดลง ส่วนกลางเป็นแท่งทึบ ที่ว่างวิ่งรอบๆ อาจมีเสาเล็กอยู่ขอบนอกอย่างหลวมๆ เช่น หอไตร

หอไตร

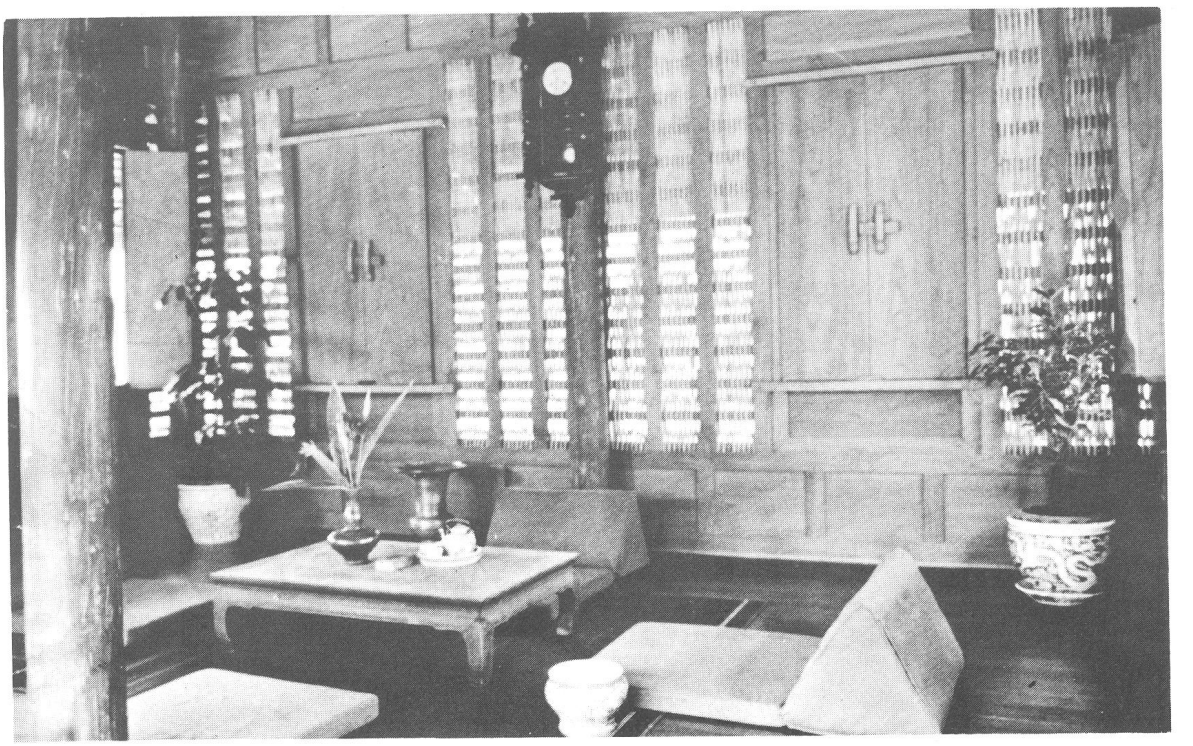

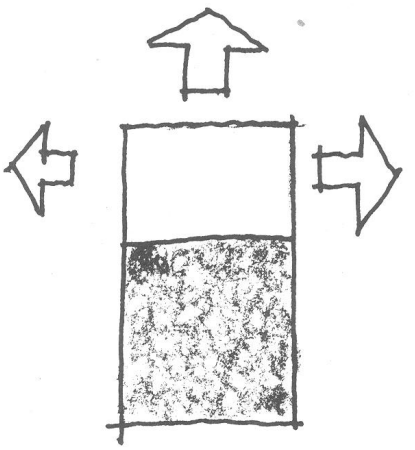
แบบหนึ่งในการจัดเครื่องเรือนมักใช้ *Mass* อยู่ตรงกลางและใช้ *Space* ล้อมรอบ

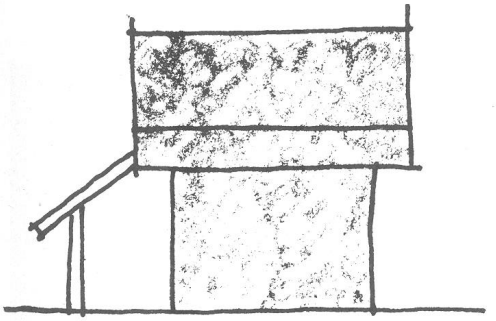

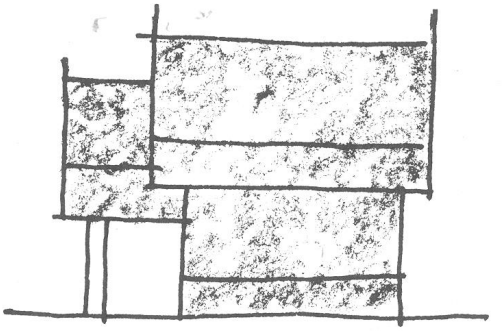
การจัดเครื่องเรือน

การจัดเครื่องเรือน

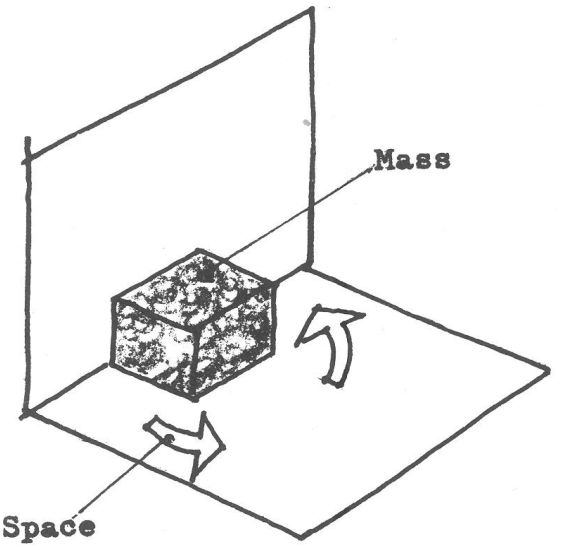

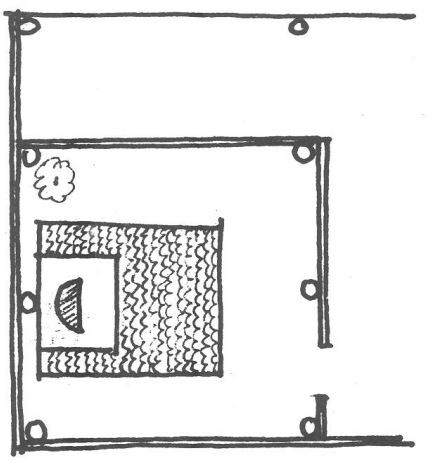

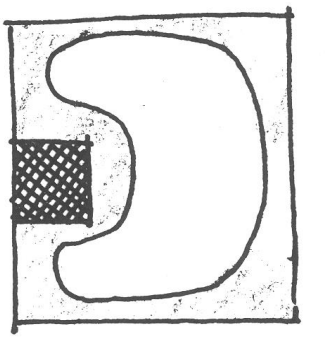

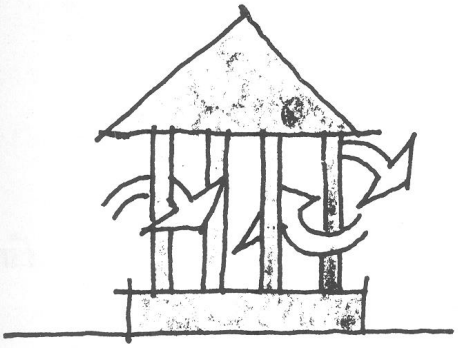
อาคารเบื่นทรงทึบ มีฝาผนังล้อมรอบทั้ง ๔ ด้าน ด้านหน้าหรือด้านหลัง ทำผืนหลังคายื่นออกมา
หรือทำหลังคาลด โดยมีเสาตั้งรับ ทำให้ที่ว่างส่วนด้านหน้า ไหลออกต่อเชื่อมสัมพันธ์กับที่ว่างโล่งภายนอก

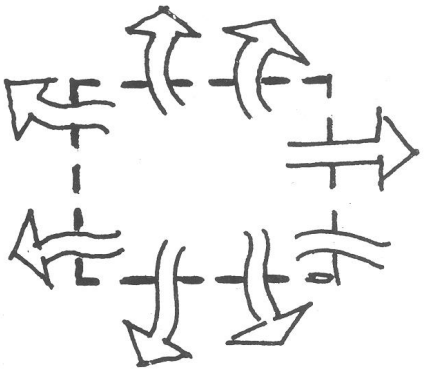

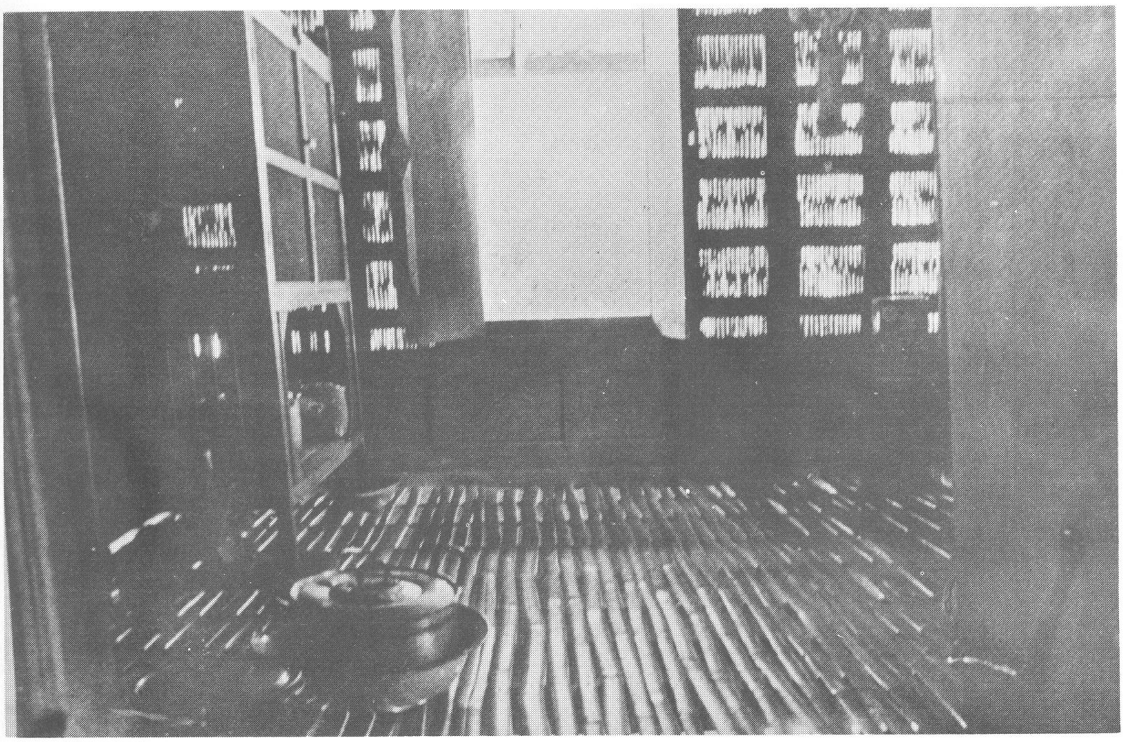
การจัดเครื่องเรือนอีกแบบหนึ่งที่ด้านใดด้านหนึ่งตั้งชิดผนัง จะทำให้ *Space* ไหลเวียนอยู่เฉพาะด้านหน้าและด้านข้าง เช่น การตั้งโต๊ะหมู่บูชา, โต๊ะเครื่องแบ้ง

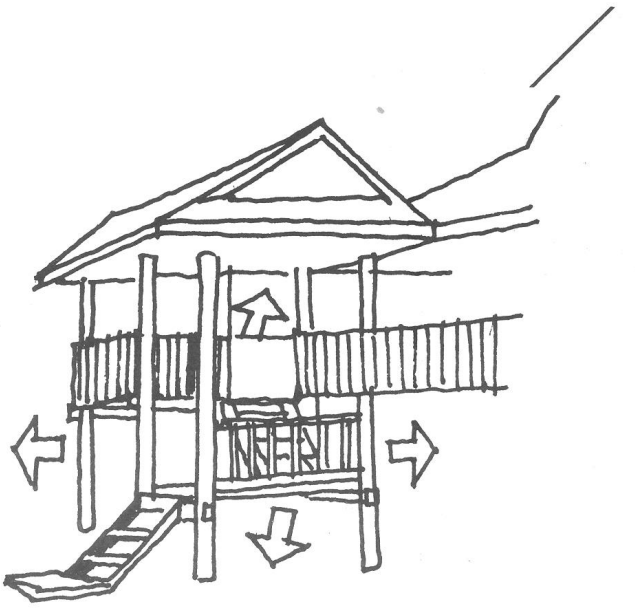

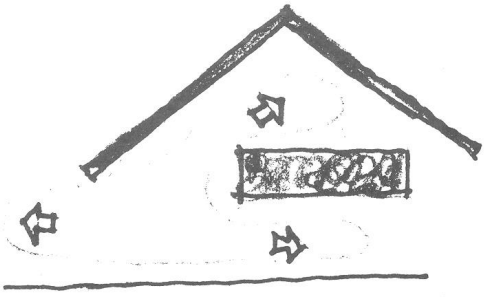

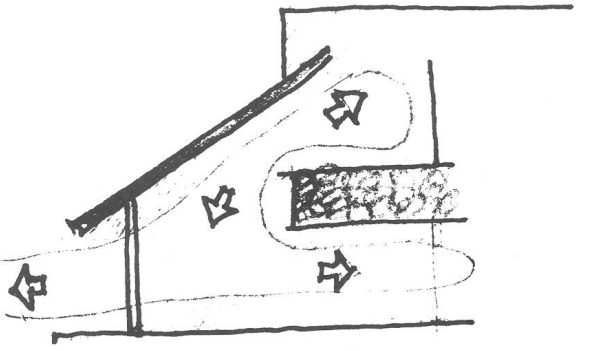
ลักษณะ *Space* ภายในและภายนอกที่มี**ช่องเว้น** จะทำให้ *Space* ไหลออกไปได้ เกิดความรู้สึกโปร่ง, เบา, ลอย ทางสายตา เช่น ฝาขัดแตะเรือนครัว, ลูกกรงร้ัวชาน ฯลฯ
Space ที่ไหลออกนั้นจะเป็น *Space* ที่ถูกรีด

ฝาขัดแตะ

ที่ว่างที่เกิดจาก การออกแบบชั้นครึ่ง มักนิยมทำระหว่างระเบียงบนเบี่ดโล่ง ลงมาถึงชั้นล่าง และการแบ่งครึ่งชั้นของเรือนบันได